

Lazaretten voor Oostendenaars tijdens de Eerste Wereldoorlog

door John ASPESLAGH

In *Le Littoral*ⁱ, jaargang 1937, vonden we zes bijdragen van de Oostendse dokter-chirurg Jules Ghyoot over de organisatie en de werking van de lazaretten voor de burgerbevolking. Ghyoot schreef die reeks naar aanleiding van het overlijden van Moeder Constanceⁱⁱ van de Brugse Zwartzustersⁱⁱⁱ die hem, samen met een zestal medezusters, in die moeilijke periode had bijgestaan. Zuster Constance zou later algemeen overste van haar congregatie worden.

JESUS, MARIA, JOSEPH, AUGUSTINUS.

In het jaar O. H. J. C. 1937, den 18 Januari is in ons gemeente der ZWART ZUSTERS, in het klooster van BETHEL binnen Brugge onder den Regel van den H. Augustinus, na ontvangen te hebben de HH. Sacramenten der stervenden gerustelijk in den Heer ontslapen onze welbeminde Overste

Eerwaarde Moeder Constance

ALGEMEENE OVERSTE

in de wereld Mejuffrouw Stefanie Foulon,

geboren te Cachtem	28 Mei 1874,
in 't klooster getreden	9 Augustus 1892,
gekleed	25 October 1892,
geprofest	24 October 1893,

werd gekozen tot Algemeene Overste der
Zwart Zusters te Brugge 12 Januari 1926
dewelke met veel ijver en liefde de kranke lidmaten van
Jesus-Christus bijgestaan heeft.

De Lijkdienst, gevolgd door de Begraving, zal plaats hebben op
Donderdag 21 Januari, om 10 uur, in de kapel van 't klooster.
Gelijke dienst zal gezongen worden **Vrijdag 22 Januari**
om 8 uur, in de kerk van SINTE WALBURGA, van wege de
Confrerie der geloovige zielen.

Geen vergadering ten sterfhuize

*Gelief de ziel onzer welbeminde Overste in uwe gebeden
indachtig te zijn.*

Brugge, L. Gevaert-Van Mullem, Geerolfstraat

Dokter Jules Ghyoot

In juli 1900 behaalde Jules Ghyoot (Kortrijk, 1876 – Oostende, 1950) zijn diploma van dokter in de geneeskunde in Leuven. Vanaf 1902 tot aan zijn overlijden in 1950 was hij arts in Oostende. In 1903 trouwde hij met Anna Bonte (Mesen 1876 – Oostende 1954). Het echtpaar had drie kinderen: Jean (°1904), Jacques (°1909) en Lucienne (°1912). Vóór de Eerste Wereldoorlog woonden ze aan de H. Serruyslaan 8^{iv}. Wanneer precies het gezin verhuisd is naar nummer 68, op de hoek van dezelfde laan en de E. Beernaertstraat, is onduidelijk. In elk geval was dit hun domicilie na de Eerste Wereldoorlog. Dokter Ghyoot was dus nabuur van aannemer Henri Smis die enkele huizen verder woonde, op het nummer 76, vlak naast het *Hôtel des Thermes*.

In 1919 werd Ghyoot directeur van de pas opgerichte kliniek van de *Volksbond* in een villa aan het Prinses Stefanieplein. Die functie zou hij maar een tweetal jaar bekleden en in 1921 hernam hij als "chirurg en vrouwenarts" zijn raadplegingen aan huis.

In 1931 werd de familie zwaar op de proef gesteld door het overlijden van hun 28-jarige zoon Jean die zich, als ondervoorzitter van het Sint-Vincentiusgenootschap, met hart en ziel had ingezet voor de armen van de stad. Het jaar 1933 bracht dan weer familiaal geluk: de tweede zoon Jacques studeerde af als doctor in de Rechten en vijf jaar later kreeg hij een benoeming als notaris in Oostende.

Het hoogtepunt van Ghyoots professionele loopbaan situeert zich tijdens het interbellum. In 1933 werd de dokter een eerste keer verkozen als voorzitter van de *Vereniging van Oostendse geneesheren*, voorzitterschap dat hij bleef uitoefenen tot na de Tweede Wereldoorlog. Begin jaren 1930 had de opening plaats van het *Thermen- of Badenpaleis*. Aanvankelijk liep de dagelijkse leiding verre van gesmeerd en had men nog geen echte visie ontwikkeld. Vanuit zijn functie als voorzitter van de Oostendse geneesheren, werd Ghyoot gevraagd als bestuurslid, wat hij bleef tot aan zijn overlijden in 1950. Ghyoot promoveerde maximaal het *Thermenpaleis*, stond in voor de PR, zette de schouders onder de medische congressen die jaarlijks in Oostende werden georganiseerd en vooral, hij dacht mee over de werking en de toekomst van de inrichting. Door zijn specifieke ligging aan zee moest het *Thermenpaleis* volgens hem een eigen therapie ontwikkelen waardoor het zich kon onderscheiden van gelijkaardige instellingen elders in het land. Zo kwamen de "Winterkuren aan zee" tot stand. Om een geloofwaardige eigen therapie te kunnen ontwikkelen, was een wetenschappelijke onderbouwing heel belangrijk. Ghyoot steunde daarom de oprichting van een eigen laboratorium waarvoor, na veel discussie, het stadsbestuur uiteindelijk in 1939 groen licht gaf.

Ook op sociaal en lokaal vlak was Ghyoot actief. Van 1933 tot na de oorlog maakte hij deel uit van het bestuurscollege van het Koninklijk Atheneum en was hij actief betrokken bij de werking van de lokale *Cercle Catholique*. Hij kwam op voor een grondige hervorming van het slecht werkend medisch schooltoezicht in Oostende waarin de schoolgeneesheren, volgens Ghyoot, een belangrijker rol moesten gaan spelen en de focus richten op sociale en preventieve geneeskunde. Hij kwam in het verweer tegen de lokale *Commissie van Openbare Onderstand* waarvan een paar medewerkers hun boekje te buiten gingen door uitspraken te doen of beslissingen te nemen die alleen medici toekwamen. Ghyoot liet zich niet voor één kar spannen: toen de *Beroepskas van de Zeevisserij* eigen geneesheren inschakelde voor het vaststellen van arbeidsongevallen en werkonbekwaamheid bij vissers, hield Ghyoot zich op de vlakte om zijn kansen als mogelijk bemiddelaar niet te hypothekeren.

In 1942 werd zijn huis aan de H. Serruyslaan 68 zwaar beschadigd. Hij week toen tijdelijk uit naar Brugge en bij zijn terugkeer vestigde hij zich voorlopig in de Louisastraat 9.

Ghyoot schrijft in een zo goed als perfect Frans. Zijn zinsbouw en zijn selecte woordenschat verwijzen naar een Franstalige opvoeding en/of culturele belangstelling waardoor hij zich de

taal van Molière perfect eigen had gemaakt. Hij kwam op voor algemene tweetaligheid in Oostende. Zijn kennis van het Frans maakte dat hij de juiste man op de juiste plaats was om de PR van het Thermenpaleis te verzorgen bij binnen- of buitenlands bezoek. Ook deed men voortdurend een beroep op hem als gelegenheidsspreker op officiële plechtigheden en op uitvaarten, o.a. van zijn collega's artsen Kockenpoo, Bouckaert en Nassel. Hij behoorde tot de kleine groep van mensen rond o.a. kunstschilder James Ensor, de lokale Franstalige dichteres Claude Bernières en de toneelschijver-journalist Horace Van Offel. Dit belette hem niet aanwezig te zijn op een diner ter ere van Karel Van de Woestijne. Ook de schilderkunst maakte deel uit van zijn algemene culturele belangstelling. Zo trok zijn voordracht (1937) voor de Rotaryclub over schilder Hans Holbein een volle zaal toehoorders^v.

De burgerlijke lazaretten in Oostende naar dokter Ghyoot

Dat het relaas van Ghyoot in verschillende afleveringen en onregelmatig werd gepubliceerd, is waarschijnlijk de verklaring voor de onsamenhangendheid van zijn verhaal en de overlappingen. We hebben zijn tekst in chronologische volgorde samengevat, wat structuur aangebracht en in de mate van het mogelijke aangevuld met gegevens uit andere bronnen^{vi}.

De weken vóór 15 oktober 1914, eerste dag van de bezetting van Oostende

Half augustus, twee weken nadat België betrokken geraakte bij de oorlog, richtte het Rode Kruis in Oostende en omgeving hulp- en verbandposten in^{vii}. Eén van die "noodhospitalen" bevond zich in *Hôtel des Thermes* dat na de oorlog in de volksmond bekend bleef als "kanonhotel". Het *Hôtel des Thermes* bevond zich op de hoek van de H. Serruyslaan met de Vindictivelaan (toen nog Keizerskaai) en de Aartshertoginestraat^{viii}, recht tegenover het na de Tweede Wereldoorlog gedempte derde dok. Henri Smis, rond de eeuwwisseling de grootste "allround" aannemer van Oostende, had het voor eigen rekening gebouwd in 1907. In 1909 werd het officieel ingehuldigd. In die tijd bestonden er plannen om het derde dok op te vullen en op die locatie een "thermale inrichting" op te trekken^{ix}. Zo kwam het nieuwe hotel aan zijn naam. Vandaag bevindt zich op het opgevlude dok het stadhuis van Oostende.

Na de val van Antwerpen, begin oktober 1914, werd *Hôtel des Thermes* met de materiële en financiële steun van Henri Smis^x ingericht als veldhospitaal voor de uit Antwerpen geëvacueerde militairen. Tweeduizend militairen^{xi} hadden medische zorgen nodig. Dit verblijf zou maar van heel korte duur zijn want al tijdens de nacht van 13 op 14 oktober werd Oostende opgegeven door het Belgisch legercommando. Een zestal zwaargewonde en onvervoerbare militairen bleven achter. Hen meesturen met de laatste overvolle pakketboot die Oostende verliet, zou hun doodsvonnis hebben betekend. Jules Ghyoot bleef ter plaatse om hen te verzorgen^{xii}. Tijdens de eerste dagen van de bezetting werden de achtergelaten militairen overgebracht naar het *Burgerlijk Hospitaal* in de Godshuizenstraat (nu E. Cavellstraat).

Half oktober 1914 – februari 1915

Hôtel des Thermes^{xiii} ging automatisch over in Duitse handen en werd nu *Feldlazaret Nr 4*. Aan het hoofd stond *Oberstabartz* Lexer die Ghyoot nog kende uit de tijd dat hij zich in Berlijn specialiseerde. Lexer vroeg hem of hij zich voorlopig wilde ontfermen over de Duitse "Verletzten", totdat er voldoende militaire artsen in Oostende zouden zijn. Ghyoot en zijn collega Georges Verhaeghe^{xiv} weigerden niet, niet uit schrik maar omdat ze het hun plicht vonden de lijdende mensheid bij te staan, ongeacht of het geallieerden of vijanden waren. De Duitse geneesheren zouden die geste niet vergeten! De eerste dagen zagen Ghyoot en Verhaeghe meestal kleine letsels. Dat veranderde toen eind oktober het offensief aan de IJzer op gang kwam. De gewonden werden nu letterlijk met karrenvrachten binnengebracht. Het waren niet alleen Duitse militairen maar evenzeer bewoners uit wat stilaan het "verwoeste gewest" aan het worden was. Toen dan eindelijk voldoende militaire dokters in Oostende

aankwamen, werden die vrijwel onmiddellijk doorgestuurd naar de IJzer. Ghoot en Verhaeghe konden niets anders dan op post blijven met als gevolg dat ze met een scheef oog werden bekeken door de bevolking. Het was pas vanaf half november dat deze twee plaatselijke geneesheren volledig ter beschikking kwamen van de burgerbevolking.

Vanaf maart 1915

Toen veranderde de situatie compleet. De dokters^{xv} die in Oostende waren gebleven, werden op 15 februari 1915 ontboden op het stadhuis bij burgemeester Auguste Liebaert^{xvi}. Die had van de Kommandantur te horen gekregen dat het *Burgerlijk Hospitaal*^{xvii} moest ontruimd worden om plaats te maken voor Duitse militairen die vanuit het *Militair Hospitaal* zouden worden overgebracht. Het *Militair Hospitaal* was onveilig^{xviii} geworden door de geallieerde beschietingen vanop zee en werd gesloten eind november 1914.

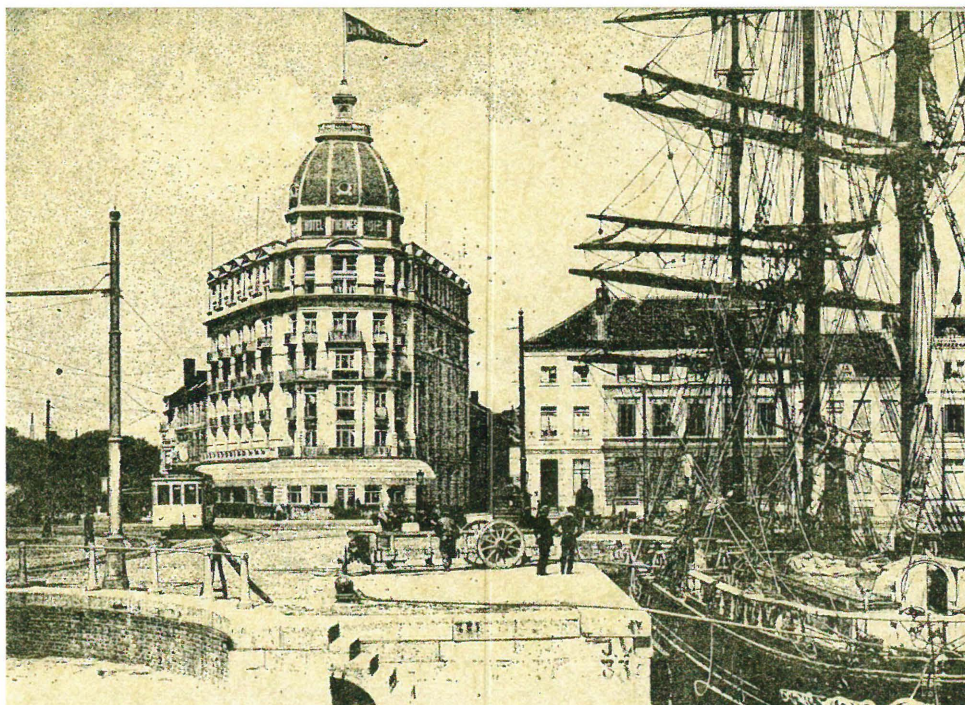
Daarnaast werden militaire lazaretten ingericht in *Hôtel Fontaine* in de Langestaat, *Hôtel d'Allemagne* (*Stracké*) in de Kaaistraat en ook nog steeds in *Hôtel des Thermes* dat nu, samen met het opgeëist *Burgerlijk Hospitaal*, het *Marine-Feldlazarett Nr 4* vormde^{xix}. Tijdens het laatste oorlogsjaar signaleert Van Praet in zijn oorlogsdagboek ook een vestiging ervan in de Rogierlaan^{xx}.

Als er bedden overbleven in het *Burgerlijk Hospitaal* mochten die verder dienen voor de burgerbevolking. Het operatiekwartier en de sterilisatieinstallatie werden echter integraal opgeëist door de Duitse artsen. Burgerpatiënten met een besmettelijke aandoening^{xxi} werden geweerd en moesten dadelijk het hospitaal verlaten. Voor hen vond de *Commissie der Burgerlijke Godshuizen*^{xxii} een nieuwe locatie in de lokalen van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*^{xxiii} aan de Keizerskaai. Hier werden voornamelijk tyfuslijders opgenomen. Door de verplichte inenting van de bevolking zou die ziekte geleidelijk worden teruggedrongen^{xxiv}.

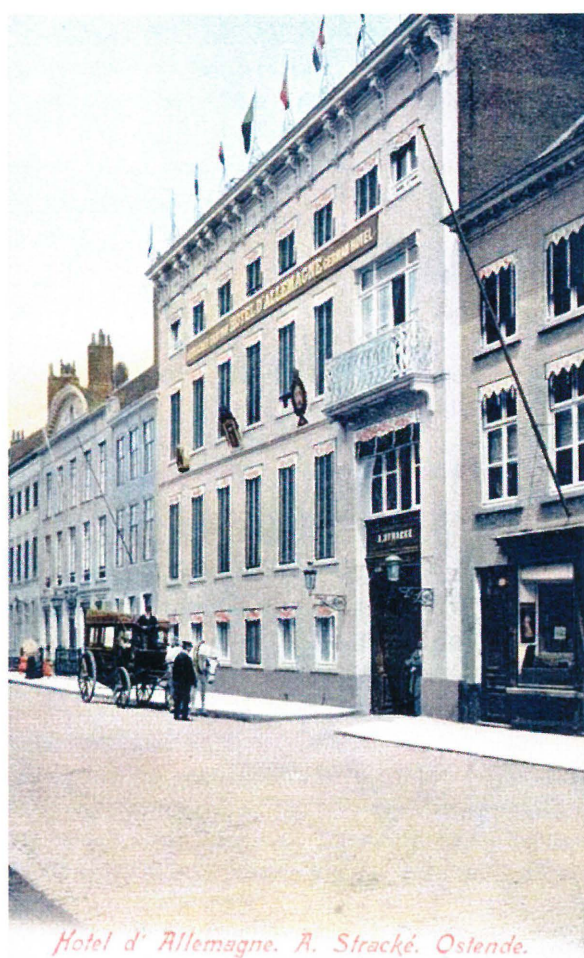
Het grootste probleem voor de *Commissie* was een onderkomen te vinden voor de chirurgie^{xxv}. Er werd blijkbaar geen betere plaats gevonden dan het verouderde en ongeschikte *Hôtel de la Marine* in de Kapellestraat^{xxvi} waarvan de naam werd veranderd in *Lazaret für Zivilverwundete – Lazaret voor gekwetste burgers*, zowel uit Oostende als uit de omliggende gemeenten en de dorpen van de frontstreek. De *Commissie* was nogal vlug geweest met die ongelukkige keuze omdat ze van mening was dat geallieerden de stad toch nooit zouden beschieten en dat er dus weinig burgerslachtoffers te verwachten waren. Bovendien, zo dacht ze, kon de stad elk ogenblik bevrijd worden, wat uiteraard een serieuze misrekening was. Zowel *Hôtel de la Marine* als het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* zouden achtendertig maanden dienstdoen als "hulphospitalen" terwijl de beschietingen en luchtaanvallen jaar na jaar talrijker en heviger werden.

Het *Hôtel de la Marine*, zo vertelt Ghoot, was "une infecte boîte", een derderangs hotel, dat nog stamde uit de tijd van Napoleon. Het was totaal ongeschikt als hospitaal en stond al een half jaar leeg. Er was noch lopend water noch centrale verwarming. De muren waren nauwelijks behangen, er waren overal gleuven, er stak vuil tussen de plankenvloeren, hier en daar lag wat versleten linoleum. De keuken was niet om aan te zien en in de vroegere gelagzaal kwam geen daglicht binnen en was er geen verluchting. De kamers achteraan gaven uit op de Lijnbaanstraat waar nog veel paardenstallen waren die zorgden voor geuroverlast en zwermen insecten. Het beddengoed was van twijfelachtige properheid, in de meeste kamers waren geen lavabo's maar lampetkannen en wasbekkens. In het gebouw wemelde het van vlooiën en kakkerlakken en hielden muizen en ratten huis.

Ghoot bracht de afdeling chirurgie onder op de benedenverdiepingen terwijl de bovenste verdieping, het meest gammele deel van het gebouw, dienst deed als materniteit waar, als een gevolg van de aanwezigheid van een talrijk bezettingsleger, heel wat ongehuwde moedertjes kwamen bevallen.

Hôtel des Thermes

Hôtel d'Allemagne. A. Stracké. Ostende.

Hôtel d'Allemagne

De Kommandantur^{xxvii} eiste dat elke Oostendenaar die bij een beschieting of een bombardement gewond raakte, zich kwam aanmelden in het *Hôtel de la Marine*. Ook het stoffelijk overschot van inwoners die daarbij het leven hadden gelaten, moest er voor identificatie worden overgebracht. Bij die gelegenheid bood zich een *Feldwebel* aan om de identiteit van de gewonden en de overledenen te registreren. De Kommandantur hield zorgvuldig die gegevens bij en gebruikte ze als propaganda om te bewijzen dat de Oostendenaars meer te lijden hadden van de geallieerden dan van de bezettingsmacht.

Het medisch personeel bestond uit de dokters Jules Ghyoot, Georges Verhaeghe en later ook Octaaf Van Wynendaele^{xxviii} die voornamelijk chirurgische ingrepen deden. Zes Zwartzusters^{xxix}, onder leiding van de bijzonder bekwame en dynamische zuster Constance, vormden het verzorgend personeel. Zij werden bijgestaan door huisbewaarder Henri Tratsaert en zijn echtgenote Elodie, twee vluchtelingen uit Middelkerke. Er waren nog twee dienstboden: Felix en Prosper. Wie we niet mogen vergeten, is de "directeur"^{xxx} door de *Commissie* aangesteld en door Ghyoot niet bij naam genoemd. Deze directeur was een gewezen onderofficier, belast met het bestuur en het economaat, maar totaal onaangepast voor deze taak. Ghyoot laat verstaan dat het ging om wat vandaag een "politieke benoeming" zou zijn: de politieke kleur van de man was doorslaggevend geweest bij zijn aanstelling.

Naast het vast personeel waren er ook vrijwilligers. Dokter Ghyoot vermeldt expliciet de toegewijde juffrouwen Marthe en Georgette Janssens, kleindochters van een overleden Oostendse arts. Ghyoot verzwijgt niet dat de verhouding tussen deze leken-nurses en de religieuzen in het begin tot spanningen leidde. De religieuzen meenden dat het bij de twee juffrouwen vooral om het "verpleegsterskapje" te doen was en dat het vieze werk niet aan hen zou zijn besteed. Dit was onterecht, schrijft Ghyoot, want de twee vrijwilligsters ontpopten zich tot echte verzorgenden, helemaal niet vies van vuil werk en zelfs op gevaar voor eigen gezondheid bereid risico's te nemen bij de verzorging van besmettelijke aandoeningen.

Moeder Constance

In geen tijd zette zuster Constance het onderhoudspersoneel aan het werk en zorgde ervoor dat het gebouw beantwoordde aan de minimale vereisten i.v.m. bewoonbaarheid. De ontsmettingsdienst kwam herhaaldelijk ter plaatse. De muren kregen een laagje verf of een afwasbaar behang dat scheuren en gleuven verborg. De plafonds werden gekalkt, beddengoed vernieuwd, de keuken grondig opgeruimd. Er kwam nieuwe vaat en de zusters zorgden voor gezonde en smakelijke maaltijden. Anders dan de particulieren, konden de hospitalen rekenen op een ruimere bevoorrading^{xxxi}. Het duurde niet lang of zij die het konden weten, vonden het eten beter dan in het *Burgerlijk Hospitaal*. Dat de materiële toestand in zo'n

korte tijd zo verbeterd was, was op de eerste plaats te danken aan het organisatietalent van de energieke en onvermoeibare zuster Constance, door iedereen op de handen gedragen.

Hôtel de la Marine beschikte niet over eigen chirurgisch materiaal. De dokters gebruikten hun persoonlijke instrumenten. De sterilisatie gebeurde in het *Burgerlijk Hospitaal* en het was de knecht Felix die ermee over en weer ging.

De *Commissie* had wel voor een locatie gezorgd maar zich onvoldoende gerealiseerd dat er ook verzorgingsmateriaal en medicijnen nodig waren. Toen de voorraad van de Oostendse apothekers begon te slinken, moest naar andere bevoorradingswegen worden uitgekeken. Er was vooral een groot tekort aan chloroform. En als het al eens beschikbaar was, was het dikwijls onzuiver en van slechte kwaliteit. Het gebeurde dat handelaars chloroform gingen zoeken in Brugge of in Gent. Maar daarvoor hadden ze een pas nodig van de Kommandantur. Ook waren die verplaatsingen niet zonder risico want er moest niet veel gebeuren om verdacht te worden van spionage. Wie van een verplaatsing gebruik maakte om vanuit het operatiegebied briefpost mee te nemen of binnen te smokkelen, riskeerde gevangenisstraf.

Na een tijd doken plots oude voorraden medicijnen op, afkomstig van het Britse Rode Kruis. Die waren door de Britten in oktober 1914 achtergelaten in het Zeestation, door Oostendenaars in de eerste dagen van de bezetting gestolen^{xxxii} en naderhand tegen woekerprijzen te koop aangeboden. De nood was zo hoog dat de *Commissie* verplicht was de vraagprijz te betalen.

Watten en verband waren zeldzaam en van twijfelachtige kwaliteit. Als vervangmiddel werd cellulosepapier gebruikt. Zuster Constance reserveerde het authentieke materiaal voor de zwaarste chirurgische ingrepen. De toiletzeep in de handel was ersatz en onzuiver. Ghyoot schakelde over op bruine zeep en puimsteen, hetgeen rampzalig was voor de huid van de patiënten. Ook het personeel kreeg last van kloven waarin bacteriën gingen woekeren met infecties tot gevolg.

Het was een geluk dat de twee dokters in het begin van de bezetting goede relaties hadden opgebouwd met de Duitse geneesheren. Als wederdienst, konden Ghyoot en Verhaeghe bij hen terecht voor radiografie en voor chirurgische draad en hechtingsmateriaal. Ook voor serum tegen tetanus waren ze op Duitse voorraden aangewezen. Bij kwetsuren door een oorlogstuig was tetanus een frequente doodsoorzaak. Ghyoot wijst er trouwens op dat de gevolgen van een luchtaanval anders waren dan die van een beschieting: door de rondvliegende schrapnels maakt een luchtaanval meer zwaargewonden terwijl een beschieting voornamelijk dodelijke slachtoffers maakte als gevolg van de luchtverplaatsing of instortingen. Er gebeurden verder heel wat ongevallen door manipulatie van oorlogstuig^{xxxiii} door de bevolking, met afgerukte vingers, handen of voorarmen als resultaat.

Om te besluiten

Ghyoot stelde met genoeg vast dat het klassenonderscheid wegdeemsterde binnen de sociale mix van gewonden. Intermenselijke solidariteit en dienstbetoon primeerden. Nooit zijn Ghyoot of Verhaeghe moeten tussenkomen om te bemiddelen in conflicten tussen patiënten. Dat was een positieve noot te midden de oorlogsellende.

De hulp die de Oostendse geneesheren geboden hadden bij de verzorging van Duitse militairen, had op termijn heilzame gevolgen voor de burgerbevolking. Als een vorm van wederdienst, konden Ghyoot en zijn collega rekenen op de materiële ondersteuning van de Duitse militaire artsen. De gewone Oostendenaar snapte dit niet altijd en was te vlug geneigd zijn eigen dokters te verdenken van pro-Duitse sympathieën.

Hôtel de la Marine

Die ongenueanceerde reactie van de bevolking kan één van de verklaringen zijn voor Ghyoots sympathie voor aannemer Henri Smis(-Valcke). Ghyoot trad op als "témoin à décharge" tijdens het proces van zijn straatgenoot Henri Smis die in december 1920 tot vijf jaar opsluiting werd veroordeeld wegens economische collaboratie met de vijand. In 1937, zeventien jaar na het proces, bleef Ghyoot herhalen dat Henri Smis zich in het eerste oorlogsjaar onbaatzuchtig had ingezet voor de gewonde militairen, Smis "*qui allait devenir plus tard le bouc émissaire de tous les péchés commis à Ostende pendant les quatre années d'occupation allemande*".

De verstandhouding tussen de Oostendse en de Duitse artsen, stond in fel contrast met de houding van de plaatselijke Kommandantur die het liefst de burgergeneesheren tegenwerkte en vernederde. Ghyoot^{xxxiv} vermeldt een voorval uit zijn eigen leven. Toen zijn familie hem op de hoogte bracht dat zijn vader in Kortrijk stervende was, hield de Kommandantur de brief achter. Ze berichtte hem pas na het overlijden en voegde eraan toe dat "in oorlogstijd die gang van zaken dagelijkse kost was bij de Duitse bevolking".

Tijdens de oorlog richtte het stadsbestuur een "*Reddingsdienst*"^{xxxv} op die na elk bombardement de burgerslachtoffers ter hulp snelde om ze van onder het puin van hun woning te bevrijden en ze over te brengen naar *Hôtel de la Marine*. Door hun alert optreden konden die mannen veel levens redden. Dit korps trad ook op tegen plundersaars en dieven die niet alleen onder de burgerbevolking maar ook onder de Duitse militairen te vinden waren. Ghyoot vond het erg jammer dat dit korps na de wapenstilstand werd ontbonden. In vreedstijd konden die vrijwilligers nog van nut zijn bv. bij rampen en bovendien was een toekomstige oorlog nooit uit te sluiten, schreef hij. Waarlijk profetische woorden in ... 1937.

Ghyoot doorzag het politiek getouwtrek en de vriendjespolitiek binnen de *Commissie van de Godshuizen*. Hij was niet bang om heilige huisjes omver te gooien. Hoewel bouwvallig, werd het leegstaand en verlaten *Hôtel de la Marine* voor zijn nieuwe bestemming uitgekozen als vriendendienst voor de bevriende eigenaars^{xxxvi} "qui ne cessaient point d'être considérés". De aanstelling van een onbekwaam maar bevriend heerschap als "directeur", sprak boekdelen. Toen blijktbaar niet anders dan vandaag. Ghyoot gaf grif toe dat er in die commissie ook heel wat correcte en onkreukbare mensen zetelden. Zo verwees hij naar commissielid Georges Périer die conflicten probeerde te ontmynen en misbruiken te beletten en die nooit van zijn positie misbruik maakte om, zoals men vandaag zegt, te "graaien".

Ghyoot toonde begrip en had een groot hart voor de ongehuwde moedertjes die in zijn materniteit kwamen bevallen. "Gardons-nous de jeter jamais la pierre à une femme qui tombe!", straffe en ongewone taal voor die tijd.

Wat dokter Jules Ghyoot niet vertelt

Zijn bijdrage in *Le Littoral* van 27 maart 1937 was de laatste.

Na het bombardement van 21 mei 1918 werden de zevenentwintig gehospitaliseerden van *Hôtel de la Marine* overgebracht naar een villa gelegen op de hoek van de Leopoldlaan en de Brusselstraat. Dit onbewoonde huis behoorde toeaan het echtpaar Rigano-Serruys^{xxxvii}. De overbrenging gebeurde met Duitse militaire ziekenwagens. Enkele dagen later werd ook het aanpalend huis van Maurits Elleboudt opgeëist en er was ook sprake om het *Karolinenhof*^{xxxviii} te gebruiken voor revalidatie. *Hôtel de la Marine* deed voortaan dienst als lijkenhuis. Het lazaret voor besmettelijke ziekten verhuisde van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* naar de *Volksapotheek* aan de Nieuwpoortsesteenweg^{xxxix}.

In diezelfde maand mei van het jaar 1918 kon dokter en Eerste Schepen Verhaeghe Auguste Liebaert niet vervangen als burgemeester omdat hij zelf te veel werk had in de hospitalen^{xl}.

Eind september 1918 weigerde Ghyoot nog langer te werken in "*Lazaret Rigano*", zoals het hulphospitaal voortaan heette. Hij pikte het niet dat de *Commissie der Burgerlijke Godshuizen* een "tweede heelmeester" had benoemd, schrijft *De Zeewacht*^{xli}. Het is effectief zo dat de *Commissie* eind augustus twee bijkomende "hulpgeneesheren" had benoemd, aanstelling die de gemeenteraad op 13 september goedkeurde: dokter Hector Reynaerts^{xlii} in het *Burgerlijk Hospitaal* en dokter Octaaf Van Wynendaele^{xliii} in het hulphospitaal *Rigano*^{xliiv}. Die twee dokters waren geen nieuwkomers maar sinds jaar en dag collega's van Ghyoot! Waren er spanningen binnen het geneeskundig korps^{xliv}?

ⁱ 'Une page de l'histoire locale – À propos de la mort d'une humble religieuse', in: *Le Littoral* 23 januari, 6, 13, 20 februari en 6, 27 maart 1937. Deze reeks artikelen wordt zonder verwijzing vermeld in F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 2, (Koksijde, 1996), p. 79-80.

ⁱⁱ Stefanie Foulon (1874-1937), in 1926 verkozen tot algemeen overste van haar congregatie. Haar inzet in Oostende tijdens de Eerste Wereldoorlog is vergelijkbaar met die van zuster Louise (Agnes Michiels) van de Grijsse Zusters, de "engel van Oostende", die in 1915 een weeshuis had geopend. Ook bij het overlijden van zuster Louise schreef Jules Ghyoot een bijdrage in *Le Littoral* 20 januari 1934.

ⁱⁱⁱ De Brugse Zwartzusters zijn sedert 1613 werkzaam in Oostende. Tijdens de Franse revolutie werden ze verdreven en kwamen pas in 1856 terug. Als klooster kochten ze een herenhuis aan in de Kaaistraat dat later dienst zal doen als moederhuis en nadien overgaan naar het Sint-Andreaslyceum. In 1914 waren er twintig zwartzusters werkzaam op drie plaatsen: het

lazaret van *Hôtel des Thermes* (tot eind januari 1915, zie voetnoot xii), het lazaret *Hôtel de la Marine* (in 1918 overgebracht naar huis Rigano-Serruys, zie verder p. 6) en het dispensarium of verpleegtehuis ingericht in *Hôtel d'Allemagne* (militair lazaret in de Kaaistraat, zie *Duinengalm* 27 mei 1921). In 1919 namen een vijftal Zwartzusters de dienst op zich in de nieuwe kliniek van de *Katholieke Volksbond* ingericht in een villa aan het Prinses Stefanieplein. Jules Ghyoot was er directeur. In 1929 openden de zusters een eigen kliniek, de H. Hartkliniek, op de hoek van de Frère Orbanstraat en de Ooievaarslaan; zie F. VAN DEN BERGHE, J. VAN DEN HEUVEL en G. VERHELST, *De Zwartzusters van Brugge, Diksmuide, Oostende, Veurne en Brazilië* (Brugge, 1986), p. 247 e.v.; de website van de Zwartzusters: <http://www.zwartzusters-bethel-brugge.be/oostende.html> ; *Het Verbond der Christelijke Mutualiteiten van de arrondissementen Oostende – Veurne – Diksmuide 1903-1983* (Verbond Christelijke Mutualiteiten, 1983) p. 58-59; *100 jaar Volksbond Oostende 1896-1996* (ACW Oostende, 1996), p. 63; L. DEWULF, 'Verdwenen en actuele kloosters in Oostende', in: *De Plate*, jaargang 2017, p. 58. Over de vroegste geschiedenis van de *Zwartzusters* in Oostende, verschenen, naar een document uit de 19de eeuw, ook 18 bijdragen in *De Plate*, jaargangen 1983-87.

^{iv} Volgens de *Bulletin Communal 1910* (p. 483) woonde hij toen in nummer 8, dit is in de buurt van het Marie-Joséplein, van de bandagist Vandedonck en van het gebouw Bouchery.

^v Deze biografie van Jules Ghyoot is hoofdzakelijk gebaseerd op: e-mail 3 april 2018 van Mevr. C. Vermaut, Stadsarchief, Oostende; *Bulletin Communal / Gemeentebblad* Oostende 1933, p. 302, 479 en 689; 1937, p. 550; 1939, p. 325; 1946, p. 70; 1947, p. 484 en 649; 1949, p. 193-94; 1951, p. 74; *Jaarverslagen* Oostende 1902, p. 210; 1942, p. 114; 1946, p. 141; *De Duinengalm* 3 december, 24 december en 31 december 1920; 6 mei 1921; 11 november en 18 november 1932; 18 december 1936; 18 maart en 24 december 1937; 1 juli 1938; 7 april 1939; *De Zeewacht* 26 juli en 26 september 1919; 4 december 1920; 8 januari, 29 januari, 12 februari en 7 mei 1921; 21 april en 29 december 1923; 15 november 1930; 12 november en 19 november 1932; 18 februari, 30 september, 28 oktober en 23 december 1933; 21 december 1935; 22 januari, 7 april, 7 mei en 17 september 1938; *Het Visserijblad* 23 februari 1935; 4 december 1937; 8 april 1939; *L'Echo d'Ostende* 22 december 1920; 30 november 1926; 8 november 1930; 18 februari, 8 maart, 12 april, 1 juli, 4 november, 13 december en 20 december 1933; 30 november 1935; *Le Carillon* 28 november 1911; 19 december 1920; 14 april, 2 mei, 20 december en 25 december 1923; 16 februari 1925; 25 februari en 1 juli 1933; *Le Journal de la Côte* 14 maart 1928;

Le Littoral 19 april en 8 november 1930; 12 november en 24 december 1932; 18 februari, 4 maart, 8 april, 1 juli, 30 september, 21 oktober en 9 december 1933; 20 januari 1934; 23 januari, 13 februari, 20 februari, 6 maart, 27 maart, 25 december 1937; 1 april, 8 april en 27 mei 1939;

Le Phare 19 april, 4 oktober, 13 december en 20 december 1933; 20 februari 1935.

^{vi} De informatie over het hospitaalwezen in de vier Oostendse oorlogsdagboeken (C. Castelein, A. Elleboudt-G. Lefèvre, A. Smislaert en S. Van Praete, zie <http://siagrius.be/siagrius/?p=7354>) is eerder sporadisch en povertjes. Vandaar dat het relaas van dokter Ghyoot een welgekomen aanvulling is.

^{vii} Zie A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder de Duitse bezetting* (Oostende, s.d.), p. 16-18.

^{viii} Waar zich nu de Taverne Faro bevindt.

^{ix} *L'Echo d'Ostende* 2 augustus 1909. Oostende wilde zich toen als thermale stad profileren. In het interbellum zou opnieuw een *Thermae Palace* verrijzen achter de koninklijke gaanderijen, rechtover de hippodroom en naast het z.g.n. *Badenpaleis*.

^x Tijdens het proces van Smis wegens economische collaboratie in december 1920 getuigde Jules Ghyoot: "Smis heeft alles gedaan om 't lijden der ongelukkige gekwetsten te lenigen. [...] Van 't begin der bezetting stuurden de Duitsers er gekwetsten toe. [...] Smis hielp veel de achtergelaten Belgische en Fransche gekwetsten, o.a. 2 erggewonden. Smis betaalde alles. [...] Het feit Duitsche gekwetsten te bezorgen kan niet aanzien worden als anti-vaderlandsch. 't Is eene daad van menschevriendheid" (*Duinengalm* 24 december 1920).

^{xi} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 45.

-
- ^{xii} Hij werd daar al bijgestaan door Zwartzusters die eind januari 1915 werden afgedankt (*De Zeewacht* 26 januari 1919).
- ^{xiii} Eind oktober 1914 overleed hier de Duitse graaf von Schwerin; zie S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend by the Germans*, onuitgegeven typoscript, f° 7.
- ^{xiv} Georges Verhaeghe (1876-1936) was ook liberaal gemeenteraadslid en later schepen van Oostende; zie <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3586>
- ^{xv} Vóór de oorlog waren er 17 huisdokters (*La Saison d'Ostende* 11-12 april 1914). Toen de Duitsers aankwamen, waren drie huisdokters gevlucht. Oogarts Raphaël van Oye (de zoon van Eugeen) die verbonden was aan het Burgerlijk Hospitaal, was onder de wapens geroepen en zou tijdens de oorlog sneuvelen (*Bulletin Communal* 1914, p. 676). In januari 1915 kregen de ter plaatse gebleven Oostendse dokters een pas om tijdens de spertijd hun patiënten te bezoeken (*De Zeewacht* 11 januari 1919). Die pas werd al een maand later ingetrokken uit vrees voor spionage (*De Zeewacht* 15 februari 1919).
- ^{xvi} Auguste Liebaert (1856-1927), gemeenteraadslid, schepen en burgemeester van Oostende van 1912 tot 1919; zie <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3514>
- ^{xvii} In 1912 telde het *Burgerlijk Hospitaal* drie geneesheren en vier chirurgen (onder wie Georges Verhaeghe), zestien religieuze verpleegsters, één gediplomeerde vroedvrouw en veertien personen voor onderhoud en diensten. Dokter Jules Ghyoot wordt niet vermeld; zie *Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville d'Ostende* 1912, p. 34-35. A. SMISSAERT (Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen van de duitsche barbaren', in: *De Plate*, jaargang 1991, p. 124) schrijft op 17 december 1915: "In het hospitaal werden zooveel gekwetsten binnengebracht dat men ze in de gangen, en zelfs in de kapel, moest neerleggen. In het Burgerlijk Hospitaal is er plaats voor 190 zieken; heden namiddag lagen er 90 zieke burgers en 175 gekwetste duitschers ! Waar moet zulks naar toe?"
- ^{xviii} Volgens S. VAN PRAET (*The occupation of Ostend* ..., typoscript f° 95) hadden de Duitsers het gebouw onbewoonbaar gemaakt.
- ^{xix} F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 1, (Veurne, 1995), p. 123.
- ^{xx} S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend* ..., typoscript f° 459.
- ^{xxi} Over de verzorging van met geslachtsziekten besmette vrouwen, zie F. GEVAERT en F. HUBRECHTSEN, *Oostende 14-18*, deel 2, (Koksijde, 1996), p. 79.
- ^{xxii} Voor de samenstelling, zie *Rapport sur l'administration* ... 1912, *ibidem*. In oktober 1914 waren de ontvanger en drie van de vijf leden gevlucht. Alleen de secretaris C. Lombary en twee leden, O. Helmoortel en G. Périer, waren in Oostende gebleven; zie *Bulletin Communal* 1914, p. 676.
- ^{xxiii} Nadat stadskommandant Bittinger zijn toelating had gegeven, werd die locatie op 3 februari gekozen door de *Commissie van de Godshuizen*. Op die vergadering was slechts één (G. Périer) van de vijf bestuursleden aanwezig die samen met burgemeester Liebaert en secretaris C. Lombary drie tijdelijke dokters (I. PLeyn, P. Ladeuze en P. Bouckaert), een directeur-gerant (principaal Desmet van het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*) en drie religieuze verpleegsters aanstelden; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 42 e.v. Na een beschieting in 1917 zouden in dit lazaret drie doden vallen (A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder* ..., p. 350).
- ^{xxiv} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder* ..., p. 319; R. JANSOONE, 'Oostende en de zeevisserij tijdens de Eerste Wereldoorlog', in: *De Plate*, jaargang 2004, p. 117.
- ^{xxv} Samen met burgemeester Liebaert gingen secretaris C. Lombary en bestuurslid G. Périer op 22 maart 1915 over tot de inrichting van *Hôtel de la Marine* als lazaret. Ze benoemden twee tijdelijke chirurgen (J. Ghyoot en G. Verhaeghe) en een directeur (Oscar Pollet). Er worden geen andere personeelsleden vermeld; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 120 e.v.
- ^{xxvi} Hoek Kapellestraat - Ooststraat. Napoleon Bonaparte zou er nog in 1798 gelogeed hebben. Het gebouw bleef er verkrot staan tot na de Tweede Wereldoorlog maar was toen al vele jaren leegstaand. Het werd ook *Hôtel Jean* genoemd naar de 19de-eeuwse Franse uitbater; zie O. VILAIN in *De Plate*, jaargang 2004, p. 143-44. Op 22 maart 1915 werd het geopend als hulphospitaal; zie A. SMISSAERT, Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen ...', in: *De Plate*, jaargang 2002, p. 239.
- ^{xxvii} Zie schrijven 8 maart 1915 van stadskommandant Bittinger aan het stadsbestuur in *Bulletin Communal* 1915, p. 122-23.

^{xxviii} Tijdens de bombardementen van november 1916 waren daar uitzonderlijk negen dokters aan het werk (*De Zeewacht* 15 november 1919). Zie ook hierna voetnoot xlv.

^{xxix} In de kloosterarchieven vond men de naam terug van zeven Zwartzusters die toen in Oostende werkzaam waren: Zr. Mathilde (Marie Madeleine Lodewijck) 1886-1966; Zr. Antoinette (Maria Mollet) 1884-1964; Zr. Clara (Pharaïlde Dejonckheere) 1891-1963; Zr. Marie-Paula (Adèle Dorpe) 1873-1958; Zr. Marie-Louise (Sidonie Van Haelemeersch) 1865-1951; Zr. M. Bernarda (Octavie Deceur) 1883-1947; Zr. Christina (Mathilde Willem) 1865-1941; e-mail 27 maart 2018 van zuster Christine Everaere, algemeen overste Zwartzusters, Brugge.

^{xxx} Oscar Pollet die in 1918 nog altijd directeur was. Nadien werd hij directeur van het Stedelijk weeshuis; zie *Bulletin Communal* 1918, p. 46; 1919, p. 218.

^{xxxi} Dat gold waarschijnlijk voor het begin der bezetting. In januari 1917 kregen de zieken slechts 250 gr vlees in plaats van 500 gr. De lazaretten *Hôtel de la Marine* en het *Onze-Lieve-Vrouwecollege* kregen elk maar 15 kilo meer (*De Zeewacht* 11 januari 1919). In maart 1918 kregen inwoners en gasthuizen helemaal geen vlees meer (S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 409).

^{xxxii} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 60-61.

^{xxxiii} Vooral de koperen omhulsels van obussen waarin allerlei motieven werden gegraveerd, waren in trek.

^{xxxiv} Hetzelfde overkwam in februari 1915 principaal J. DESMET, principaal en directeur van het lazaret ingericht in het *Onze-Lieve-Vrouwecollege*. Hij kreeg geen toelating om zijn doodzieke moeder te bezoeken, ook niet om haar begrafenis bij te wonen; zie A. SMISSAERT, Oorlogsdagboek 'Vier jaar onder de klauwen ...', in: *De Plate*, jaargang 1997, p. 92.

^{xxxv} Van de oprichting was al sprake in de brief van 8 maart 1915 van stadskommandant Bittinger aan het stadsbestuur: "[...] Sobald an zunehmen ist, dass im Bereiche der Stadt Fliegerbomben gefallen sind, tritt der städtische Sanitätsdienst im Marinehotel in Tätigkeit, dabei ist nicht erst auf die Befehle der Kommandantur zu warten, sondern die Bereitschaft ist schon während der Beschießung von Fliegern, nach der Wahrnehmung von Detonationen u. s. f. sicherzustellen" (*Bulletin Communal* 1915, p. 122-23). Blijkbaar werd de ploeg pas in de tweede helft van 1917 effectief samengesteld en opgeleid op initiatief van gemeenteraadslid de Vrière. Het *Rode Kruis* o.l.v. de heer Bekaert verzorgde de opleiding (A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 358-62). Voor een foto uit 1918 met namen van de vrijwilligers, zie Y. VYNCKE, *Kent U ze nog ... de Oostendenaars*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1975. Ook Elleboudt en Lefèvre zijn vol lof over de werking.

^{xxxvi} De eigenaar van *Hôtel de la Marine* blijkt dokter Georges Verhaeghe zelf te zijn; zie *Bulletin Communal* 1915, p. 121. Het hotel werd sinds 1854 uitgebaat door zijn ouders, Denis Verhaeghe (1843-1899) en Joséphine Baele, die ook eigenaars waren van *Hôtel de la Plage* in Middelkerke. Denis Verhaeghe was liberaal gemeenteraadslid van Oostende en speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van Middelkerke als badplaats. Hij was er de oprichter van de gasfabriek en stichter van een muziekmaatzchappij; zie C. VAN TROOSTENBERGHE, "Denis Verhaeghe-Baele", in: *Graningate*, jaargang 1985, p. 64-80; <https://www.oostende.be/Product.aspx?vs=0 N&id=3587>

^{xxxvii} Marcel Rigano, toen luitenant aan het IJzerfront, was de schoonzoon van volksvertegenwoordiger Désiré Serruys; zie *Le Littoral* 5 augustus 1914; *Duinengalm* 26 november 1920.

^{xxxviii} Over het *Karolinenhof* aan de Wellingtonstraat, zie *De Plate*, jaargang 1987, p. 115.

^{xxxix} A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...* (Oostende, s.d.), p. 425-26; S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 432. De leegstaande *Volksapotheek* bevond zich op het nr 59, bij de latere Sint-Jozefskliniek. Blijkbaar was daar ook een zaal waar tijdens de eerste oorlogsweken de vluchtelingen uit Leuven samenkwamen; zie *SEO*-blad, april 1913, p. 25; <http://siagrius.be/siagrius/?p=7454>

^{xl} S. VAN PRAET, *The occupation of Ostend...*, typoscript, f° 433.

^{xli} *De Zeewacht* 26 september 1919.

^{xlii} Dokter Reynaerts was al in november 1914 in aanvaring gekomen met de bezetter door in het openbaar kritiek te geven. Hij werd hiervoor een tijdje opgesloten. Tijdens het 2018-285

bombardement van 23 april 1918 verloor hij twee jonge kinderen; zie A. ELLEBOUDT en G. LEFEVRE, *Oostende onder ...*, p. 415; S. VAN PRAET, *The occupation ...*, typoscript, f° 17-18; 423-24.

^{xliii} <https://www.oostende.be/product.aspx?id=3579>

^{xliv} *Bulletin Communal/Gemeentebled* 1918, p. 231. Hoewel Ghyoot in zijn bijdrage dokter Van Wynendaele niet vermeldt, staat hij als geneesheer van het lazaret vermeld in *De Zeewacht* 4 december 1920 en *Le Littoral* 8 november 1930. Na de oorlog werden Ghyoot, Verhaeghe en Van Wynendaele gedecoreerd voor hun inzet (*Duinengalm* 3 december 1920).

^{xlv} Volgens *De Zeewacht* (11 januari 1919) had in januari 1917 al "een opstootje plaats in de vergadering der doktors van stad". De krant geeft geen details. Ook in latere tijden maakte een lokale krant allusie op spanningen binnen de Oostendse artsenvereniging, wat voorzitter Ghyoot in een recht op antwoord tegensprak (*Le Journal* 1 en 8 april 1939).

*'t Ostends café serveert
lekkere biertjes
met een zeer
uitgebreid assortiment
Noordzee delicatessen!*

Visserskaai 29-30
Oostende
0489/ 981 331

Gesloten op maandag en dinsdag, behalve tijdens schoolvakanties

**Specialiteit:
verse vis!**

**... met de lekkerste frietjes
van Oostende**

Gesloten op maandag

